

TÜRKİYE'DE KADINLARIN EKONOMİYE KAZANDIRILMASI AÇISINDAN MİKRO KREDİ: BİLECİK ÖRNEĞİ

Fatma FİDAN

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi
İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
ffidan@sakarya.edu.tr

Yeliz YEŞİL

Öğr. Gör., Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi
İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
yeliz.yesil @bilecik.edu.tr

Geliş Tarihi: 09.07.2014

Kabul Tarihi: 24. 11.2014

ÖZ

Yoksullukla mücadelede etkili olan mikro kredi uygulaması dar gelirlili bireylere az miktarda kredi kullanılarak onların çalışma hayatında yer almasını sağlamaktadır. Kadın istihdamı artmakta ve kadınlar ekonomik bağımsızlıklarına kavuşmaktadır. Bu çalışma, mikro kredi uygulamalarının Bilecik örneğinde incelenmesini ve mikro kredilerin kadınların ekonomiye kazandırılmasında ne kadar etkili olduğunu saptamayı amaçlamaktadır. Bilecik ilinde mikro kredi kullanan yaşları 25-55 arasında değişen 30 kadınla mülakat yapılmıştır. Bulgulara göre uygulamanın özellikle gelişmesi düşük bölgelerde yaygınlaşması yoksulluğu azaltmakta ve güçsüz durumdaki kadınların çalışma hayatına katılımını artırmaktadır ve mikro kredi uygulaması kadının konumlarını güçlendirmekte ve cesaretlerini artırmaktadır. Sonuç olarak mikro kredi uygulamasından genel olarak bir memnuniyet söz konusudur ve desteklenmektedir. Birinci kısımda mikro kredinin tanımı, ikinci kısımda ortaya çıkışı, üçüncü kısımda Türkiye'de mikro kredi, dördüncü kısımda mikro kredinin amaçlarına ve beşinci kısımda araştırmaya değinilmiştir. Araştırma kısmında ise araştırmanın amacı, yöntemi, örnekleme, bulguları yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mikro Kredi, Kadın, İstihdam, Yoksulluk.

MICRO CREDIT AS A MEANS OF ADAPTING WOMEN INTO ECONOMY IN TURKEY: THE CASE OF BİLECİK

ABSTRACT

By the help of the microcredit which is important for struggling with poverty, poor people can occur in the work life. Women employment increases and they have economic independence. This study aims to research microcredit in Bilecik and its influence for bringing women into economy. Thirty women were interviewed whose ages change between 25 and 55. According to results; poverty decreases by the help of the microcredit in rural areas and poor women can occur in the work life and women's position becomes better in social life and they can be bold. Women in Bilecik are satisfied with microcredit. At the first part definition, at the second part beginning, at the third part microcredit in Turkey, at the fourth part the aims and at the fifth part research were given. At the research part aim, method, sample, results were given.

Keywords: Micro Credit, Women, Employment, Poverty.

GİRİŞ

Yoksulluğu azaltmada mikro kredi uygulamaları önem arz etmektedir. Kadın istihdamının artmasına katkı sağlayan bu uygulama çalışma hayatının gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Kadın pasif durumdan aktif duruma geçmekte ve ekonomik bağımsızlığını elde edebilmektedir. 1970'li yıllarda Muhammed Yunus tarafından Bangladeş'te başlatılan mikro kredi uygulaması, gelişerek günümüze kadar devam etmiş ve birçok ülkede ve ülkemizde de uygulanmaktadır. Bu çalışma, Bilecik örneğinde mikro kredilerin katkısını saptamayı amaçlamaktadır. Kavramsal çerçeveye sonrasında, Türkiye Grameen Mikro Finans Bilecik Şubesi'yle ve mikro kredi kullanan 30 kadınla görüşülmüştür ve elde edilen bulgular ortaya konmuştur.

1. MİKRO KREDİ TANIMI

Yoksulluk mağduru bireylerin kendi işlerini kurabilmesi için geliştirilen düşük miktartlı kredidir (www.businessdictionary.com/definition/microcredit.html, erişim tarihi: 22.03.2014). Bu düşük miktartlı kredi; iş bulamayan ya da kendi işini kurmak isteyen yoksul kimselere, özellikle kadınlara yönelik bir kredidir. Bu tür kredilerden yeni yatırımları cesaretlendirmek ve cinsiyetler arası gelir eşitsizliğini gidermek amacıyla faydalanılmaktadır. Kadınların kendi işlerini kurmalarını sağlayarak onları tüketici olmaktan çıkarıp üretici haline dönüştürmektedir (Akkul, 2011). Daha genel bir

ifadeyle mikro kredi iş yapma fikri olup, gelir getirici bir faaliyette bulunmak üzere küçük başlangıç sermayesine ihtiyaç duyan yoksullara, işletme sermayesi ihtiyacının karşılanması, hammadde ve malzeme ya da imalat için gerekli teçhizatın alımı gibi amaçlarla sağlanan düşük meblağlı kredidir (Bayraktutan ve Akatay, 2012: 7). Diğer bir ifadeyle mikro kredi, genellikle yoksulluktan kaynaklı nedenlerle kredi geri ödeme garantisi sunamayacak kişilere düşük miktarlı kredilerin sağlanmasını içeren, geleneksel kredi hizmetinin bir varyasyonudur. Kredi alımıyla ilgili engeller arasında işsizlik veya eksik istihdam ve teminat veya daha önce alınmış kredilerin bulunmaması sayılabilmektedir. Mikro kredi bazı durumlarda alıcı tarafından kurulacak bir ticari insiyatife fon yaratmak amacıyla sağlanabilmektedir. Kredi alan girişimciler zaman zaman "mikro-girişimciler" olarak adlandırılmaktadır; çünkü projelerinin kapsamı ve gereken miktarlar bir hayli mütevazı rakamlardır (<http://whatis.techtarget.com/definition/microcredit>, erişimtarihi: 30.03.2014). Ayrıca, mikro kredi sağlama uygulamaları, mikro kredi sağlayan kurumun türüne, yasal düzenlemesine, faaliyet gösterdiği ortama ve sağlam ve verimli yönetimsel prosedürlerini uygulama kabiliyetine dayalı olarak büyük ölçüde çeşitlilik gösterebilmektedir (http://ec.europa.eu/regional_policy/thefund/s/instruments/jasmine_cgc_en.cfm, erişim tarihi:30.03.2014).

Mikro kredi uygulamasına bakıldığında; aynı mahallede oturan beş kişinin bir araya gelerek oluşturacakları grup üyelerinin her birine ayrı ayrı verilmektedir. Grup üyelerinin mikro kredi alabilmeleri için birinin diğerine kefil olmaları esastır. Grup üyeleri kendi güvendikleri, benzer yapıda gördükleri ve benzer geçmişe sahip, aynı mahallede ikamet eden kadınlardan kurulmaktadır. Akriba olmamaları, birbirine güven duymaları gerekmektedir (Akbiyık ve Şahin, 2010 akt. Şengür, 2011:102). Ardından 3 günlük eğitimle kadınların kendine olan güvenleri artmakta ve bu sürenin sonunda yapacakları işe göre kredilerini almaktadırlar. İlk kez başvuranlar, ilk yıl için 100- 1000 TL arasında kredi almaktadırlar. 1 yıl vadeli verilen kredisini düzenli ödeyenlerin limiti ikinci yıl 2 bin liraya kadar çıkmaktadır. Sonraki yıllarda ise katlanarak artmaktadır (www.tgmp.net, erişim tarihi: 27.03.2014).

Özetle; mikro kredinin özellikleri şunlardır (Taşpınar,2013:88-89):

- Mikro kredi kendi işini kurarak gelir getirici faaliyette bulunan yoksullara destek vermeyi esas almıştır,

- Mikro kredide kefalet, teminat veya senet benzeri işlemler istenmediği gibi icra takibi de yapılmaz. Mikro kredi de esas olan insanların birbirine güvenmesidir,
- Bütün verilen paralar kredi olup, borç olarak verilir ve haftalık taksitlerle hizmet maliyeti ile birlikte geri toplanır,
- Başlangıç kredi alan üye; aldığı krediyi zamanında öder, disiplinli olarak toplantılara katılır ise, ikinci yıl kredisini arttırarak alma şansına sahiptir,
- Kredinin bir insanlık hakkı olduğuna inanılmaktadır.

Bu durumda çalışan kadının kendine özgüveni artmakta, özverili çalışmakta ve sürekli kendini geliştirmeye açık olmakta ve isteyerek çalışmaktadır. Görüldüğü üzere; mikro kredi uygulamaları yoksul kesimden özellikle kadınları ele almakta ve onların istihdamlarını arttırarak, çalışma hayatında aktif rol oynamalarını sağlayarak onların toplum içindeki konumlarını yükseltmekte ve kendilerine özgüvenlerini arttırmaktadır.

2. MİKRO KREDİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

20. yüzyılda, özellikle de 1950'li yıllardan itibaren, ülkeler yoksullukla mücadele ve sürdürülebilir kalkınma hususunda bir takım politikalar yürütmüşlerdir. Kimi ülkeler bu politikaları tek başına yürütmüştür, kimileri ise Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü(OECD), Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Bankası vs. gibi uluslararası kurumlardan yardım almaksuretiyle yürütmüştür. Fakat yoksullukla mücadele ve sürdürülebilir kalkınma hususunda uygulanan bu politikalardan istenen başarının elde edilememesi, bu politikaların yeniden gözden geçirilmesini ve hatta yeni yaklaşımların ortaya çıkmasını sağlamıştır. İşte yoksullukla mücadelede yeni bir yaklaşım olarak mikro kredi, bu hususta ortaya çıkan ve dünya ölçeğinde kabul gören bir finansal araçtır (Seymen, 2011:51). Bu yaklaşım, 1976 yılında Amerika'da eğitim görmüş bir Bangladeşli ekonomist olan Muhammed Yunus tarafından kurumsallaştırılmıştır. Yunus, dünyanın büyük bir kesiminin yoksulluktan kurtulmak için gereken sermayeye erişimi olmadığını gözlemlemişti. Yunus, bu sorunu çözmek için harekete geçerek Grameen Bankası' nı kurdu. Grameen yaklaşımı, krediyi alan kişinin teminatının mensup olduğu topluluğun üyelerince garanti altına alınmasından ötürü diğer yaklaşımlardan ayrılır; grup içinde yaratılan baskı, kredi kullanıcılarının aldıkları kredileri zamanında ödemeleri için onları teşvik etmektedir. Grameen' in

müşterileri, yoksulun da yoksulu olan kesime aittir ve bu kimselerin çoğu daha önce paraya hiçbir şekilde sahip olmamıştı ve gündelik ihtiyaçlarını karşılamak için değişik tokuş ekonomisini kullanmaktaydı(<http://dictionary.reference.com/browse/microcredit>, erişim tarihi: 22.03.2014).

Grameen modelinde, "Bangladeş'in topraksız kadınları, yoksulların da yoksulları", "mikro" önekiyle tanımlanacak kadar küçük ölçekli işletmelerle, mucizevi bir biçimde, işkadınlarına dönüştürülmektedir. İstihdam yaratmak, eğitim sağlamak yerine, Yunus çözümü, kendini istihdam etme kolaylığını sunmaya odaklanarak, yoksul kadınlara kendilerine has "hayatta kalma becerilerini" kullanmaları ve yoksulluktan kendi kendilerine kurtulabilmeleri için gereken sermayeyi sağlamaktadır. Eğer bir kadın temerrüde düşerse, onunla birlikte kredi alan gruptan hiç kimse bir daha kredi alamamaktadır. Bu model, yoksulluk karşıtı programların merkezini refahın en üst düzeyde özelleştirilmesiyle kaydıran bir hareketi tetiklemiştir: Çıplak ayaklı kadınlar kendi ayakları üzerinde yükselmektedir (<http://www.leftbusinessobserver.com/Micro.html>, erişim tarihi: 22.03.2014).

Daha açıklayıcı bir ifadeyle mikro kredi uygulaması; ekonomik olarak aktif, açlık içinde olmayan, çalışarak para kazanabilecek yoksul kadınlara sembolik miktarlarda kredi vererek onları kendi işlerinin sahibi yapmayı ve onları yoksulluktan kurtarmayı hedefleyen, yoksullukla mücadelede etkili bir araç olduğu vurgulanan bir yoksullukla baş etme stratejisidir. Mikro kredinin kadınlara verilmesinin nedeni; kadın yoksulluğunun yüksek seviyelerde yaşanması ve kadınların ellerindeki parayı hane halkının refahı için harcaması olasılığının daha yüksek olduğunun tespit edilmiş olmasıdır. Öte yandan yüksek sesle dile getirilmese de kadınların borçların zamanında geri ödenmesi konusunda daha duyarlı olmaları belki de mikro kredi hizmetinin kadınlara sağlanmasındaki en önemli etkidir (Arıkan vd., 2010: 11). Örneğin Mikro Kredi Zirvesi Kampanyası, Zirve'nin 55 sayfalık Deklarasyonu ve Eylem Planı'ndan alıntılanan dört ana temadan oluşmaktadır. Söz konusu dört ana tema aşağıdaki gibidir (Adams vd., 2010):

- En yoksula ulaşmak
- Kadınlara ulaşmak ve kadınların güçlendirmesi
- Mali olarak kendine yeten kurumlar oluşturmak

-Müşteriler ve ailelerinin yaşamlarında pozitif ve ölçülebilir bir etki yaratmak.

Böylece yoksul kesime özellikle kadınlara ulaşılarak onların maddi ve manevi olarak güçlenmesine katkı sağlanmakta bu durum ise kadınların aile yaşamlarına olumlu ölçüde yansımaktadır.

1990'lı yıllar uluslar arası kalkınma örgütleri ve ortakları tarafından yoksulluğun azaltılmasında mikro kredinin desteklenmesi gereken bir strateji olduğuna karar verildiği dönemdir. Bu uluslararası ilginin de artmasıyla beraber birçok ülkede yoksullara hizmet götüren mikro finans kurumlarının sayısında gözle görülür artışarmeydana gelmiştir. Yine de belirtmek gerekir ki bu çabalar daha çok kentsel ve nüfusoğunluğu fazla olan kırsal alanlarda yoğunlaştırılmıştır. 1990' ların erken dönemlerinde ise mikro kredi kavramı yerine kredi, tasarruf, sigorta ve para transferini içeren yoksullara yönelik sunulan mikro finans kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Daha geniş kapsamda yoksula ulaşabilmek için, mikro finans hizmeti sunan kuruluşlar ve işbirliği yaptıkları kurumlar ticarileşmeye yönelik bir strateji izlemişler ve bu nedenle daha fazla sermaye çekebilen ve finansal sistemde daha sağlam bir yer edinen kar amacı güden kuruluşlara dönüşmüşlerdir. Mikro finansın tarihçesi, bellikesimlere düşük oranda desteklenen kredi verilmesi sisteminin karşısında duran, sürdürülebilir ve sosyal amaçları yanında kar edilebileceğini de gösteren mikro finans kurumlarının ortaya çıkması olarak tanımlanabilir (Gökyay, 2008:21). Genel bir ifadeyle günümüzün ekonomik ikliminde mikro kredi, AB sınırları içinde büyüme ve istihdam sağlamak için önemli bir araçtır. Birçok ülke, mikro kredilerin yaygınlaştırılması ve mikro kredi sağlayıcılarının ortaya çıkmasını desteklemek için, geleneksel kredi dağıtımı kanallarının tamamlayıcısı olarak reformlar ortaya koymuştur (http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/credit/micro-credit/index_en.htm, erişim tarihi:22.03.2014). Mikro kredi programına dahil olunmasının, kadınların seçenek artırıcı kaynaklara erişimi üzerinde yalnızca kısıtlı bir doğrudan etkisi olmasına rağmen, kadınların ev dışı süreçlerde temsil etme kabiliyetini arttırmada çok daha güçlü bir etkiye sahiptir. Sonuç olarak programa katılım, kadınların refahını yükseltebilmekte ve refaha dayalı sonuçlardaki erkek ağırlığını, özellikle yoksul hanelerde azaltabilmektedir (<http://portal.ku.edu.tr/~dyukseker/mahmud-microcredit.pdf>, erişim tarihi:22.03.2014).

3. TÜRKİYE’DE MİKRO KREDİ

Ülkemizde işgücü istatistiklerine bakıldığında kadınlarla erkekler arasında çok büyük oransal farklılıklar olduğu görülmektedir. Üstelik bu farklılık uzun yıllardır çok az bir olumlu gelişme göstermiştir. Nüfusun yarısını kadınlar oluşturmakta, ancak çalışma hayatında aynı oranda yer almamaktadırlar. Durumböyle olunca da kadın yoksulluğu kavramı ülkemizde de güncelliğini korumaya devam etmektedir. Zaman içerisinde kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesi, endüstride yaşanan gelişmeler ve dönüşümlerle kadına özgü yeni işlerin çoğalması, yaşanan ekonomik krizler sonrası aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla da olsa kadınların çalışmaya başlaması, kadınlara yönelik uygulanan destek politikaları gibi pek çok etken sayesinde az da olsa olumlu gelişmeler yaşandığı gözlemlenmektedir (Yaprak ve Helvacıoğlu, 2014:22).

Türkiye’de mikro krediyle ilgili kuruluşlar ele alınacak olursa; Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV), 1986 yılında kadınların ekonomik durumlarını ve yaşam kalitelerini iyileştirmek amacıyla kurulmuştur. Kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütü olan KEDV, dar gelirli bölgelerde kadınlara ve çocuklara yönelik çalışmalar yapmaktadır. Kadınların bireysel ve toplumsal yaşamlarını iyileştirme çabalarını desteklemek, temel ihtiyaçları etrafında organize olarak kapasitelerini geliştirebilecekleri platformlar yaratmak ve çocukların erken çocuk eğitimi olanaklarından yararlanabilmelerini sağlamak üzere faaliyetlerini yürütmektedir. Yerel kadın gruplarına yönelik bireysel ve kolektif kapasite geliştirme ve ekonomik güçlendirme programları uygular, bu gruplara Kadın ve Çocuk Merkezleri kurarak erken çocukluk eğitim hizmetleri sunmaları için destek vermektedir. KEDV, bu faaliyetleriyle her yıl yaklaşık 3000 çocuk ve kadına eğitim ve diğer kapasite geliştirme olanakları sunmaktadır. **Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi** (Maya) Türkiye’nin ilk mikro kredi kurumudur. Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı- KEDV tarafından Haziran 2002’de kurulmuştur. KEDV; iktisadi işletmesi Maya kanalıyla iş kurmak isteyen ya da işlerini geliştirmek isteyen kadınlara küçük krediler vermektedir. Program Kocaeli, Sakarya, Düzce ve İstanbul’da uygulanmakta olup diğer kentlere yayılması hedeflenmektedir. Program kapsamında, şimdiye kadar toplam 8,497 adet kredi verilmiştir. Dağıtılan toplam kredi tutarı ise 7 milyon TL’yi geçmiştir. Kredi miktarı ortalama 600 dolardır ve

vadesi 1-12 ay arasında işin niteliğine göre değişmektedir (<http://www.kedv.org.tr>, erişim tarihi:27.03.2014).

Diğer bir kuruluş ise;Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP) kar amacı gütmeyen bir iktisadi kuruluştur. Türkiye'deki yoksulluğu azaltmak için dar gelirli kadınlara hibe yerine küçük miktarda krediler vermektedir. Bu "mikrokredi" sistemi, dar gelirli kadınlara iş sağlayarak onların devamlı bir şekilde aile bütçesine katkı sağlamalarını hedeflemektedir.Klasik bankacılık sisteminin aksine, mikrokredi, teminatsız ve TC kimlik numarası dışında hiçbirbelge istenilmeden verilmektedir. TGMP, 2003 yılında ilk olarak Diyarbakır'da başlamıştır. Bugün TGMP 100'den fazla şubede faaliyet göstermektedir. 2013 itibariyle 110.000'dan fazla dar gelirli kadınlara 220 milyon TL'den fazla mikrokredi verilmiştir.Misyonu iseTürkiye'nin bütün dar gelirli ailelerine, kadınlar vasıtasıyla uygun finansal hizmetler sunarak ve onları kendi kendilerine gelir getirici bir faaliyet yapmalarına teşvik ederek, ekonomik ve sosyal durumlarını geliştirmelerini sağlamak ve finansal anlamda sürdürülebilir bir ortam kurmaktır(www.tgmp.net, erişim tarihi:27.03.2014). Proje, AKP Diyarbakır Milletvekili Aziz Akgül' ün önyak olmasıyla Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA), Diyarbakır Valiliği ve Grameen Trust işbirliğiyle bir pilot proje olarak başlatılmıştır. Projenin kuruluş aşamasında devletten önemli bir yardım gelmiş, Diyarbakır valiliği her konuda katkıda bulunacağını teyit etmiş ve proje 2003 yılının Haziran ayında MuhammadYunus'un da katıldığı bir törenle uygulamaya konulmuştur. Projenin uygulanmasını ise Grameen Vakfı ve TİSVA üstlenmiştir (Arı, 2011: 78).

Özetle; mikro kredi sistemi Türkiye'de de yaklaşık 10 yıldır uygulanmakta ve yaygınlaştırma yönünde çabalar devam etmektedir. Mikro kredi uygulamalarının özellikle kadın yoksulluğunu azaltmada etkili bir yöntem olduğu araştırmalarla ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle mikro kredi sistemi yoksullukla mücadeleyi amaç edinen tüm devletlerin ilgisini çekmiş ve bugün 112 ülkede uygulanmaktadır (Aydın,2012).2002 yılında Marmara Bölgesi'nde Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi'nin (Maya), 2003 yılında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Türkiye Grameen Mikrokredi Programı'nın (TGMP) hayata geçirilmesiyle, mikro kredi sektörü Türkiye'de hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. Diğer pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de mikro kredi programları; yoksulluğu azaltma, sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlama ve istihdam yaratma gibi amaçlar çerçevesinde uygulanmakta ve krediler çoğunlukla kadınlara

verilmektedir. Türkiye’de mikro kredi uygulamaları, 2000’nin başında kurumsallaşıp yaygınlık kazanmaya başlasa da, bu tarihten önce Türkiye Halk Bankası, Ziraat Bankası ve Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) tarafından düşük gelirli insanlara, küçük ölçekli bir iş kurmalarını sağlamak amacıyla mikro kredi hizmeti veriliyordu. Bunun yanı sıra Şubat 2001 krizinin hemen ardından uygulamaya konulan Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) kapsamında, gelir getirici bir iş kurmaları için yoksullara mikro kredi verilmesi öngörülmüştür (Arı, 2011:73).

Türkiye’de mikro kredi projesi yürüten sivil toplum örgütlerinden biri de Toplum Gönüllüleri Vakfı’dır. Vakıf, Aile Ekonomisini Güçlendirme-Küçük Destek Büyük Çözüm Projesi adıyla mikro kredi uygulamasını Ekim 2006’ da pilot proje olarak başlatmıştır. 19 Mayıs Üniversitesi’nde 500’e yakın gönüllü öğrencinin oluşturduğu bir gençlik merkezi bünyesinde vakfın mikro kredi uygulaması hayata geçirilmiştir. Gençler tarafından Samsun’un köylerine yapılan ziyaretler sonucunda, bir ekonomik faaliyete girebilmek için başlangıç sermayesine ihtiyaç duyan kadınlar ve gençler tespit edilmiş ve bu kredilerden bugüne kadar 71 kişi faydalanmıştır. Kredi kullananların 50’ si kadın 21’ i erkektir. Krediler 500 ile 700 TL arasında ve üç ya da beş kişiden oluşan gruplar bazında dağıtılmıştır. Tüm dünyada mikro kredinin dağıtılması, takibi ve geri toplanması çalışmalarını ilgili sivil toplum örgütünün saha görevlileri gerçekleştirirken, Toplum Gönüllüleri Vakfı’nın mikro kredi projesi gönüllü gençler tarafından yürütülmekte ve bu niteliğiyle dünyadaki diğer uygulamalardan ayrılmaktadır. Kredilerin geri ödemeleri her 15 günde bir, borç ve hizmet maliyeti karşılığı olarak 23 taksit şeklinde yapılmaktadır. Taksitlerin ödemeleri kredinin alındığı tarihten 1 ay sonra başlamaktadır (Haspolat, 2010:127-128).

Ayrıca, il özel idaresi mikro kredi faaliyetlerini daha fazla hareket serbestisi içerisinde yerine getirmekte, bu da il özel idaresini mikro kredi faaliyetlerinde daha esnek ve etkin olmasına yol açarak yoksullara mikro kredi verilmesi konusunda onu uygun bir yerel yönetim mekanizması yapmaktadır. Çünkü, 5302 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren çoğu il özel idaresi bu kanun hükmü çerçevesinde, yoksullara mikro kredi verilmesi konusunda özellikle TİSVA ile ortak hizmet projesi yürütmeye başlamış ve bu uygulama ile zaman içinde daha fazla ile ulaşılmıştır. Dolayısıyla daha fazla yoksul kişiye mikro kredi verilmiştir (Seymen, 2011:59).

4. MİKROKREDİNİN AMAÇLARI

Mikrokredi sadece yoksulluğu önlemek için değil, aynı zamanda bireylerin girişimciliğini teşvik etmek üzere oluşturulmuştur. Nitekim Türkiye’de 2001 krizinden sonra yoksullukla mücadele aracı olarak benimsenen mikro kredilerin bir başka amacı da girişimciliği teşvik etmektir. Mikro kredi uygulamalarıyla gerek kırsal kesimde gerekse kentte bireyleri kendi işlerini kurmaya teşvik etmek ve girişimcilik potansiyellerini yaşama geçirmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Böylece bireylerin olası kriz durumlarına karşılık hazırlıklı olmaları ve bu tür durumlarda çözümleri devletten beklemek yerine kendi kapasite ve becerilerini devreye sokmaları istenmektedir (Gürses, 2007, akt:Taban ve Şengür, 2010: 617).

Önemli bir diğer nokta, yoksul kadınların krediye erişimlerini sağlama hedefinde olan mikro kredi programlarının kadınları sosyo-ekonomik bakımdan ‘güçlendirdiği’ tezidir. Kadınları ekonomik hayatın içine sokarak bağımsız kazanç elde etme kapasitelerini arttırmayı hedefleyen program, bu yolla kadınların aile içi konumlarında da değişim olacağını varsaymaktadır. Kredi ve borçluluk ilişkisi çerçevesinde gruplar halinde organize olan kadınların, kolektif bilinçlerinin ve kolektif eylem kapasitelerinin artacağı, nihai olarak da toplum içinde sosyo-ekonomik ve politik açıdan güçlenecekleri ileri sürülmektedir (Balkız ve Öztürk, 2013:2).

Işık’a (2007) göre; genel olarak Grameen türü mikrokredinin sağladığı faydalara değinilecek olursa; mikrokredinin işsizliği azaltıcı, kırdan kente göçü önleyici, üretimi, geliri ve tüketimi artırıcı etkileri vardır. Böylece işsizlikten kaynaklanan yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan birçok toplumsal sorunun (hırsızlık, kapkaç, terör ve çetecilik gibi) azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Ekonomik açıdan bağımsızlığın kazanılmasını sağlayarak, özellikle yoksul insanların aşırı faizlerle kredi veren yerel tefecilerin ve yasadışı örgütlerin ellerine düşmelerini engelleyebilmektedir (Arıkan vd.,2010:12). Böylece, bireylerin başış almak yerine çeşitli finansman kuruluşlarından borç almalarını sağlayarak, kendi işlerini kurup çalışarak hayatlarını kazanmalarına olanak veren mikro kredi düşük gelirli kişiler için oldukça avantajlı bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır (Akkul, 2011:38).

Worldbank’a (1998) göre bu kredilerin amacı; yoksulların bir grup oluşturarak iş kurma amacıyla bir araya gelmesi ve kurdukları

iş neticesinde gelir elde etmeleridir. Bu uygulamada yoksullar gruplaştırılarak potansiyellerinin farkına varmaları sağlanmaktadır. Bu kredilerin kişilere değil de gruplara verilmesinin sebepleri (Güzel, 2011:85);

- Grupların kredilere ulaşmalarının daha kolay olması,
- Alınan kredilerin geri ödenmesinde grup baskısının olumlu etkisinin olması,

şeklinde sayılabilmektedir.

Cheston ve Kuhn’a (2002) göre mikro kredi projesiyle kadının güçsüzleştirildiğini savunan yaklaşımın tersine bu proje sayesinde kadının güçlendirildiği ve ekonomik kaynaklara erişim fırsatı olduğunu ileri süren çalışmalar; programın başarısını ve kadınlar arasında yarattığı olumlu etkileri ortaya koymaktadırlar. Bu çerçevede, Cheston ve Kuhn’a göre mikro kredi uygulamasının eleştirilecek yönleri olsa bile söz konusu proje doğru yönetildiği zaman kadınların güçlenmesine önemli katkılar yapabilmektedir. Afrika, Asya ve Latin Amerika’da ki mikro finans kuruluşlarının konuyla ilgili çalışmalarından ve deneyimlerinden yararlanarak yapılmış bir araştırma, mikro kredi uygulamasının kadınların güçlendirilmesi ve refah düzeyi açısından ne gibi etkileri olduğunun bulgularını incelemektedir. Güçlendirmenin, bölgeler ve kültürler arası olarak uygulanabilecek evrensel göstergeleri olmamasına karşın farklı kültürlerde kadınların güçlendirilmesi açısından ortak etkileri vardır (Açıkalın, 2010:602).

Kısaca Ledgerwood’a (1999) göre mikrokredi, finansal kurumların hizmet sunmadıkları veya eksik hizmet sundukları insanlara erişim sağlanarak hizmetin sunulması olarak tanımlanmaktadır. Mikro kredi de amaç, düşük gelirli ve fakirlere etkin bir şekilde erişim sağlayan, sürdürülebilir ve istikrarlı finansal kurumları oluşturabilecek politika ve programların yürütülmesidir. Bu yolla, yoksul kesimlerin üretim sürecine dahil edilerek ekonomiye kazandırılmaları, fakirliğin azaltılması ve yabancılaştırmanın önlenmesiyle toplumsal barışın güçlendirilmesi hedeflenmektedir (Taban ve Şengür, 2010:613).

Yukarıdaki ifadelerden yola çıkarak, mikro kredi uygulamasından bahsedilecek olursa; bu uygulamayla yoksullara yeni iş olanakları sunulmakta, özellikle kadınların sürekli kendilerini geliştirmelerine fırsat yaratılmakta, ekonomik hayata dahil olmaları sağlanmaktadır. Aynı zamanda toplumsal barışa katkı sağlanıp

kadınların kendilerini sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirmeleri ve işsizliğin azaltılması kolaylaşmaktadır.

5. ARAŞTIRMA

Araştırma için Bilecik ili seçilmiştir. Bu sebeple; Türkiye Grameen Mikro finans Programı son finansal verilerinde Bilecik ili incelendiğinde aşağıdaki bilgiler görülmektedir:

Tablo1. 25. Haftalık Rapor (23.06.2014)

Toplam Üye Sayısı	1437
Toplam Pasif Üye Sayısı	879
Toplam Kredi Alan Üye Sayısı	927
Haftalık Tahsilat	32063,64
Tahsilat Toplamı	2304063,39
Dağıtım Toplamı	3303761,76

<http://tgmp.net/tr/finansal-veriler/haftalik-raporlar/4,erişim>
tarihi:03.07.2014

Genel olarak ortalama 300 üye yıl bazında artmıştır. Artışın nedeni güven sağlamak, toplumda halkı bilinçlendirmektir. Bu durum ise mahallelerde broşürlerle, saha çalışması ile gerçekleşmiştir. 2009 Mart'tan beri 2808712,25 mikro kredi dağıtılan rakamdır (Mart 2014 itibarıyla).

5.1.Araştırma Amacı

Araştırmada hem az gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde uygulanan Grameen Mikro Kredi Programı'nın Türkiye'deki uygulamaları arasında yer alan Bilecik uygulaması incelenmiştir. Yapılan çalışmada kredi kullanıcılarının kredi kullanımı öncesi ve kredi kullanımı sonrası gelir, istihdam, refah, statü, sosyalleşme vb. acılardan bir değişim meydana gelip gelmediği sorgulanmıştır.

Araştırma betimleyici nitelik taşımaktadır. Bilecik'te mikro kredi kullanımı, kullanım amacı, etkinliğini ve kredi kullanan kadınların özelliklerine ilişkin mevcut duruma ilişkin tespit yapmaktır.

5.2.Araştırma Yöntemi

Araştırma, derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Araştırmaya katılan kadınlarla randevu alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri yüz yüze görüşme yoluyla elde edilmiştir.

5.3.Araştırma Örneklemi

Araştırmanın örneklemi olarak Bilecik mikrokredi ofislerinden 2013yılında faydalanmışolan ve hala aktif kredi kullanıcısı olan kredi kullanıcıları seçilmiştir.Mikro kredi kullanan 30 kadınla mülakat yapılmıştır.

5.4.Araştırma Bulguları

5.4.1. Demografik Bilgiler

Araştırmaya katılan kadınların yaşları 25-55 arasında değişmektedir.

Tablo2. Araştırmaya Katılan Kadınların Yaş Aralığı

Yaş aralığı	Sayı
25-30	7
31-35	9
36-40	8
41-45	3
46-50	2
51-55	1

Eğitim durumlarına bakıldığında15kadın ilkokul,7kadın ortaokul, 2kadın lise terk, 4kadın yüksekokul ve 2 kadınüniversite mezunudur. Görüldüğü gibi mikro kredi kullanan kadınların daha çok eğitim seviyesi düşüktür. 30 kadından 9’ u bekar, 2’si eşini kaybetmiş, 16’sievli,3’üboşanmıştır. Her kadın en az bir çocuk sahibi olup çocuk sayısı 4’e kadar çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan kadınların özelliklerine bakıldığında; düşük eğitilmiş, orta yaş grubunda ve evli oldukları görülmektedir.

Tablo3. Araştırmaya Katılan Kadınların Mikro Kredi Kullanmadan Önceki İş Durumu

Önceki İş Durumu	Sayı
Fabrikada çalışmış	5
Çiftçilik yapmış	3
Evde üretim yapıp satmış	8
Emekli	3
İşsiz	7
Kendi işinde çalışan	4

Yapılan mülakata göre daha önce bir işte çalışıp emekli olmuş, kendi işletmeleri olup geliştirmek isteyen, fabrikada çalışmış

veya evde çalışmış kadınlar krediye başvurmuştur. Mikro kredi kullanan kadınların daha öncesinde de aktif olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. Mikro Kredi Alımı Öncesinde Aktif Olarak Çalışan Kadınların Kredi Kullanımları Sonrasında Çalıştırdıkları Elemanlarının Önceki Konumları

Önceki Konum	Sayı
Çalışmayı düşünmüyordu	-
İşsiz	-
Ev hanımı	9
Emekli	-
İşçi	1
Memur	-

Görüldüğü üzere mikro kredi dolaylı olarak da Bilecik ilinde istihdama katkı sağlamaktadır.

5.4.2. Kredi Kullanma Süreci

Mikro kredi uygulamasında, Türkiye israfı önleme vakfı ile il özel idaresi arasında yoksullara yönelik mikro kredi uygulama protokolü imzalanmıştır. Bu protokol çerçevesinde ve yürütülen mikro kredi çalışmaları kapsamında yılın belli aralıklarında mikro kredi için kullanılacak para devlet il özel idare bütçesinden Bilecik mikro kredi şubesine aktarılmaktadır.

Aynı mahallede oturan akraba olmayan mikro kredi kullanmak isteyen, iş fikri olan 5kadına işte kullanma şartıyla verilmektedir. Bunlar grup oluşturmakta ve bu kadınlara 7 gün süren mikro kredi eğitimi verilmektedir. Bu eğitimlerde kadınlara kredi kullanım konuları, sorumlulukları, merkezle nasıl bağlantı kuracakları anlatılmaktadır. Eğitimin ardından kredi almaya hak kazananlara üyelik formu doldurulmakta ve ilk yıl için öngörülen kredi tutarı 100-1000 arasında olmaktadır. Ancak kredi alan kadının girişimcilik ruhu ve potansiyeli dikkate alınarak mikro kredi her yıl 1000 liraya kadar arttırılabilmektedir. Kredi sayısı başarılı olduktan sonra artan oranda verilmektedir. Başarısız olursa güven ortamı bozulduysa, grup çalışması yapsalar dahi, onlara tekrar kredi verilmemektedir.

Türkiye Grameen Mikro finans Programı'ndan alınan kredi, alındığı hafta içinde mutlaka yapılması düşünülen gelir getirici faaliyet için kullanılmalıdır. Paranın bu şekilde kullanılmasından bir hafta sonra, alınan kredi hizmet maliyeti ile birlikte 46 haftada ve

haftalık olarak geri ödenmektedir. Taksitlerin tahsil edilmesi için mikrofinans çalışanı belirlenen mahalle veya köye gelerek tahsilatı yapmaktadır. Kredi kullanan kadınlara hesap cüzdanı verilmektedir. Fatura üzerinden iş görülmektedir. Mikro kredi kullanan kadınlar, 46 hafta boyunca kontrol altında tutulmaktadır. Kredi alanlara iş kontrolü yapılmaktadır. Bilecik ilinde yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere göre başarı oranı %80’dir. Gelecekteki hedef yoksulluğu olmayan bir Türkiye’dir.

5.4.3. Kredi Kullanma Amacı

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Kadınların Kredi Kullanma Amaçları

Kullanım Amacı	Sayı
Yeni bir iş kurma	17
İş büyüme	10
Var olan işi kurtarma	3

Mikro kredi kullanan kadınlar yeni iş kurmak için krediyi başvurdukları görülmektedir. İkinci sırada ise iş büyüme nedeninin olduğu görülmektedir. Kadınların ev içinde yaptıkları üretimi ev dışına taşıma kredi kullanma isteğinde önemli belirleyici olmaktadır.

5.4.4. Yerleşim birimi

Kadınların yerleşim durumuna bakıldığında; iş ve ticaret kentte, işlem ve üretim köyde olmaktadır. %70 kentte iş ve ticaret, %30 kentte işlem ve üretim, köyde üretimin %20’ si iş ve ticaret, %20 hayvancılık ve tarım, %50 işlem ve üretimdir.

5.4.5. Sektör

Tablo 6. Bilecik’te Mikro Kredi Kullanımında Sektörlere Göre Dağılım

Sektör	Sayı
Tarımsal üretim	4
Hayvancılık	3
Pazarlama	15
Ev içi üretim ve satışı	7
Diğer	1

Sektörlere bakıldığında; %10 tarım, %10 hayvancılık, %40 mal alım satım yapma, %20 işletme ve üretim (hamur işi, yemek işi, tarlada ürettiği iş) yer almaktadır. İş ticaret alanına seyyar satıcılık eklenebilmektedir.

5.4.6.Mikro Krediyeye Ulaşma Süreci

Tablo 7: Mikro Krediyeye Ulaşmasını Sağlayan Araçlar

Araçlar	Sayı
Arkadaş tavsiyesi	11
Aile üyelerinin tavsiyesi	9
Kurum temsilcilerinin tanıtım faaliyeti	5
İnternet	1
Radyo-televizyon	4

Genelde arkadaş tavsiyesi ile mikro krediden haberdar olduklarını ve daha sonra diğer arkadaşlarına tavsiye ederek uygulamayı genişlettiklerini belirtmişlerdir.

5.4.7.Mikro Krediyeye Beklentilerin Karşılanması

Bir kadın çalışan hariç, diğerleri mikro kredi kullanmaya istekli olduklarını ve işlerinde istikrarlı bir büyüme kaydettiklerini ve mikro kredi uygulamalarından memnun olup, verim aldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kredi kullanmaya devam edeceklerini vurgulamışlardır. Özellikle, iş yapmaya istekli olmaları, ekonomik özgürlüğe sahip olmak ve aileye katkıda bulunmak istemeleri sebebiyle mikro krediyeye başvurduklarını belirtmişlerdir. Mikro kredi uygulamalarında 700 TL'den başlayarak kredi kullanmaya devam ettiklerini belirtmişlerdir. İleriye yönelik olarak işlerini daha çok geliştirmek istediklerini belirtmişlerdir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Elde edilen bulgular incelendiğinde; kadınların büyük çoğunluğu mikro kredi sisteminin günün koşullarına göre daha çok gelişmesi gerektiğini, haftalık ödemelerin aylık olarak uygulanmasını, kredi miktarının piyasa koşullarına göre arttırılabileceğini belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak; kredilerin ellerine ulaşmasını bazen beklediklerini, şubeleştirme uygulamasına geçilmesi gerektiğini ve imkanların arttırılmasının mikro kredinin verimliliği açısından daha etkili olacağını vurgulamışlardır. Daha planlı ve programlı hareket edilmesinin özellikle önemli olduğunu, standartların daha az gelişmiş ve küçük bölgelerde arttırılabileceğini eklemiştir. Ayrıca, mikro kredi ofis çalışanlarının işlerini büyük bir çaba ve özveri içinde yaptıkları ve hizmetten ve destekten memnun oldukları kadınların hemen hemen hepsi tarafından kabul edilmekte olup, hizmetin krediyi alan kadınlar tarafından zincirleme halinde yaygınlaştığı belirtilmektedir.

Ofis çalışanlarının destekleyici ve yol gösterici olmalarının kendilerini büyük ölçüde teşvik ettiğini vurgulamışlardır.

Uygulamanın özellikle gelişmesi düşük bölgelerde yaygınlaşmasının yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlayacağı ve güçsüz durumdaki kadınların çalışma hayatına katılımını arttıracığı belirtilmekte olup, mikro kredi uygulamasının kendi konumlarını güçlendirdiği ve cesaretlerini arttırdığı vurgulanmıştır.

Sonuç olarak mikro kredi uygulamasından genel olarak bir memnuniyet söz konusudur ve bu uygulama desteklenmektedir. Kadınların hemen hemen hepsi gelecekteki hedeflerini daha iyi bir şekilde belirlemekte ve bakış açılarını daha da geliştirmektedirler. Özellikle Bilecik ilinin az gelişmiş bölgelerinden dışarıya açılma imkanı elde etmekte, toplumsal yaşamlarında ve aile içi yaşantılarında daha çok söz sahibi olmaktadır. Bu durum onları daha çok motive etmektedir ve böylece mikro kredi uygulaması istihdama katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Açıkalin, N. (2010). Toplumsal Değişim Projesi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Mersin Örneği. Bildiriler Kitabı (ss.599-610). Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler. İstanbul.
- Adams, L., Awimbo, A., Goldberg, N.&Sanchez, C. (2000). Empowering Women With Microcredit. Microcredit Summit Campaign Report.
- Arı, S. (2011). Batman’da Mikro Kredi Deneyimleri. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.
- Arıkan, G., Korkut, E. & Uluoğlakçı, C. (2010). Kadın Yoksulluğu ve Mikro Kredi Uygulaması: Ankara Örneği. Bildiriler Kitabı (ss.9-15). Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler. İstanbul.
- Akkul, R. (2011). Cinsiyetler Arası Gelir Eşitsizliğini Gidermede Mikro Kredi Uygulamalarının Etkinliği: Bilecik İli Örneği.(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik.
- Aydın, B. (2012). Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredinin Türkiye Uygulamasının Ekonomik Açından Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Balkız, Ö. I.& Öztürk, E. (2013). Neo-Liberal Gelişme Anlayışına Kadın: Mikro Finans Uygulamaları Kadınları Güçlendiriyor mu?. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 1-21.
- Bayraktutan, Y. & Akatay, M. (2012). Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 1-34.
- Gökyay, Ç. (2008). Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları. (Uzmanlık Tezi) T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.

- Güzel, S. (2011). Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Dünya Bankası Ve MikroKredi Uygulaması: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *AZƏRBAYCANIN VERGİ XƏBƏRLƏRİ*, 8, 79-96.
- Haspolat, E. (2010). Neoliberalizmin Kalkınma Söylemi ve Yoksullukla Mücadele Yöntemi Olarak Mikro Kredi: Örnek Ülke Deneyimleri ve Türkiye. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- <http://portal.ku.edu.tr/~dyukseker/mahmud-microcredit.pdf>, erişim tarihi: 22.03.2014.
- http://ec.europa.eu/internal_market/finservicesretail/credit/microcredit/index_en.htm, erişim tarihi: 22.03.2014.
- <http://www.kedv.org.tr>, erişim tarihi: 27.03.2014.
- www.businessdictionary.com/definition/microcredit.html, erişim tarihi: 22.03.2014.
- <http://whatis.techtarget.com/definition/microcredit>, erişim tarihi: 30.03.2014.
- http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/instruments/jasmine_cgc_en.cfm, erişim tarihi: 30.03.2014.
- www.tgmp.net, erişim tarihi: 27.03.2014.
- <http://dictionary.reference.com/browse/microcredit>, erişim tarihi: 22.03.2014.
- www.leftbusinessobserver.com/Micro.html, erişim tarihi: 22.03.2014.
- <http://tgmp.net/tr/finansal-veriler/haftalik-raporlar/4>, erişim tarihi: 03.07.2014.
- Seymen, S. (2011). İl Özel İdaresi ve Mikro Kredi Uygulamaları: Kocaeli İl Özel İdaresi Örneği. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Şengür, M. (2011). Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikası Aracı Olarak Mikro Kredi Eskişehir Grameen Bank Analizi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Taşpınar, Ç. (2013). Yoksulluğun Azaltılmasında Mikro Kredi Uygulamalarının Yeri: Afyonkarahisar Örneği. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Taban, S. & Şengür M. (2010). Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İl Örneği. *Bildiriler Kitabı* (ss.611-625). Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler. İstanbul.
- Yaprak, Ş. & Helvacıoğlu, E. T. (2014). Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımının Arttırılmasında Mikro Kredi Uygulamasının Önemi ve Afyonkarahisar Örneği. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 6(2), 20-35.